

Mairéad Ní Chonghaile, Máirín Ní Fhéinne, Bernadette Ní Mhuirí (moltóir), Bríd Ní Churraoin, agus Bernadette Ní Chonghaile ag ócáid in Óstán na Páirce nuair a roghnaíodh Banrion na Féile mar chuid de Fhéile na gCurachai ar an Spidéal.

Rinne Tom Phaidí Mac Diarmada an píosa cainte seo nuair a d'oscail sé Féile na gCurachai sa Spidéal i mbliana.

Oscailt Féile na gCurachai An Spidéal '94

Ní feasach mé fhéin go bhfaca mé riamh agus mé ag éirí suas i mo ghasúr aon rasaí, ná aon gheallta curachai ná báid mhóra thart ar cheantar Chois Fharraige le linn m'óige. Ní shin le rá nach raibh neart acu ann. Bhí agus go leor acu ann ar chuile bhaile den limistéar agus dalladh curachai agus foirne fear osgardha, dalbaí, có-láidir, có-ábaltá, le iad oibriú agus a úsáid.

Bhí dhá theach dhéag 's fiche thíos ar an tsean-tsraid sa Lochán Beag agus curach i mbeagnach chuile theach acu sin. Bhí cuid mhaith den oiread céanna curachai ar an mbaile taobh thiar agus dhá réir sin ar an mbaile taobh thoir ag muintir Dhonnachú, muintir Fhátarta agus ag muintir Thuathail ar an mbaile thoir sna hAille.

Bhíodh an méid sin curachai ar fad as cnáimh-éadan a chéile ar a mine-ghéire aimsir Earraigh chuile rabharta ó Lá'l Bríde go dtí lá buí Bealtaine mar bheadh tine ar an gcráiceann ag baint fheamainne le coráin agus le croisíní amuigh ar Charraig a' Mhatail 's ar na carraigreacha eile bhí tamall amach ón gcladach agus ar na mulláin dhoimhne. Na curachai sin ar fad ag teacht ina scuaidiríní i ndiaidh a chéile le casadh na taoille agus ag stríocadh sna caltaí le tír 's iad lochtaithe thar maoil fhad is thuill slám nó dosán iontu, líonta suas go dtí pluic a dhá mása agus mar sin a bhídis go dtí deireadh Aibreáin agus an lá fada le tús séasúir agus aimsir na h-iascaireachta.

Ní raibh aon chaint ar rasaí ná geallta an uair sin ar muir ná ar tír, ach ní shin le rá nach dtagadh anois 's aríst nuair a bhíodh trí nó ceathair de churachai ag teacht abhaile ndiaidh chéile go leagfaí ar na maidí nó go mbeadh sé ann, an fhéachaint láidir chrua as sin amach go dtí deireadh an chúrsa. Fiú 's na gliomadóirí nach mbíodh a gabháil i bhfad amach i bhfarraige ach ó 5 féa go dtí 15 féa. Théadh siad an uair sin siar chomh fada le Coradh an Chaisleáin nó b'fhéidir Coradh Ard a' Chú, agus soir go dtí céibh an Spidéil, agus

Tom Phaidí Mac Diarmada

chomh fada leis an sean-chéibh, go dtí coradh thoir na Dúiche Móire, nó soir chomh fada le Caladh an Spriogadáin, ag tarraingt potaí gliomach agus b'fhéidir go minic gurbh í an tarraingt fholamh bhíodh acu ach a' cur baoití úra sna potaí aríst agus iad a chur amach aríst ar ais ag iascach. Chaitheadh an gliomadóir bheith ina shuí go fíor-mhoch ar maidin, go minic roimh an lá agus mura mbeadh an lá in araíocht is amuigh a chaithfí a bheith.

Ba í an ghliomadóireacht an obair ba mheasa, ba throime, ba chruaichte, agus ba í an obair ba thiarálaí, ba shraimlí, ba ghorálaí dá b'fhéadfadh a bheith ar aon iascaireacht eile farraige. Ba ar chorr-uair go dtarlódh ar mhí-chaoi nó ar mhí-dheis eicint go mbeadh ar an ngliomadóir bocht déileáil le útamáil choraíle na farraige, dá n'éireodh maidhm ghuagach nó fág-storánach de ghrua-stramhsach mulláin go tobann a chuirfeadh de dhroim seoil é le iompú do bhoise.

Ní ró-mhinic fhéin a bhíodh an téisglim ná luain na hoibre ró-ghorálach nuair a bhíodh an lá maith go leor agus an aimsir

bhreá ar ghort an bhaile 's gur gearr an t-achar nach mbeadh aon dearmad déanta ar an gcorr-ghéabh rásaíochta ná ar an ngéar-choimhlint. Fánach go leor nó le sleam-chúis nó fachaoid eicint a thosáidís ar dtús agus ó bhí píosa breá farraige ón Spidéal siar go Carraig a' Mhatail agus b'fhéidir gliomadóir doscúch nó géar-aithiseach nach n-aireodh sé go mbeadh curach eile leis na sala aige 'na dhiaidh aniar agus ansin bhí an bainne doirtithe agus an rása tosaithe ina bhruith-shléachta agus díocas danartha na coimhlinte agus na teangbhála ina thine-bhruite nó ina ábhar comhrá agus gaisce achar fada ina dhiaidh sin agus ó shoin.

Na hiascairí bhíodh ag iascach amuigh ar an doimhin, amach ó chongar a' ghlan 's an tsalachair, trí nó ceathair de mhílte farraige amuigh ar an bhféa-mhóir, is ar éigin go mbíodh aon rása ná aon choimhlint idir iadsan agus ba é tuirse na bhfear agus an bruach lucht éisc a bhíodh sa gcurach acu ba chúis leis sin. Iasc mór geal agus an-mheachan iontu. Iad a' stríocadh le caladh i ndeireadh lae, troisg mhóra gheala chomh trom is do shaineirne sin chaon cheann acu, cadógaí móra leathana geala glégeala, faoitíní breátha ar dhath an airgid, colamóirí fada móra geala ar ghile na bán-chéise — dhá iasc iad sin faoi dheireadh nach bhfuil le fáil ar chor ar bith anois ná le fada.

Bhí aithne agam féin ar shean-fhear ar an mbaile, é gliomadóireacht 's na ceithre scór caite aige go maith. Chuireadh sé síos go baileach dhom ar na púcáin a bhí ag na fíodóirí sa Lochán Beag agus púcáin eile ag na Fátarta agus í feistithe i gCéibh an Bháid sna hAille. Chuir an sean-ghliomadóir síos dom freisin ar ghleoiteog mhór a bhí ag an sean-ghabha Pádraig Ó Coisdealbha sa Lochán Beag. Bhí teach ósta aige an uair sin, 'an Poitín Stil' anois. Is cuimhneach liom go maith an ghleoiteog sin anois, í titithe taobh istigh de chlaí agus í 'na creatlach agus gur iomaí píosa de lá fada a chaith mé agus mo chasúr agam, 's mé ag briseadh fonnasá, 's liúrachai i mo ghasúirín an-óg agus mé cipínteacht liom

*Gabh i leith go
Cois Fharraige álainn!*

Córta Chonamara Teo.,
Comhlacht Forbartha Turasóireachta

An Spidéal, Co. na Gaillimhe
Guthán: 091-83857
Facs: 091-83587

Go n-éirí go geal le Pléaraca '94

FORBAIRT POBAIL TEORANTA

An Spidéal

*Go n-éirí go geal le
Pléaraca Chonamara!*

Pól Ó Foighil
Teil: 091-83480

má bhíor dom féin.

Má dúirt mé anois beag nach bhfaca mé aon rásaí curach le linn m'óige i gCois Fharraige agus a bhí go láidir i bhfíor thosach an 19ú céad agus ba mhór le rá iad ag an Aill Fhinn an uair úd. Deireadh an sean-ghliomadóir fadó shoin liom gur bhuach sé féin agus m'athair agus fear eile as an mbaile, Peadar Pháidín minic go leor na rásaí thoir ag an gColbha i mbéal na hAille Finne, nuair a bhí siad ina mbuachaillí óga agus go minic ina dhiaidh sin. Tá cur síos fós agus trácht ar na rásaí úd, ar an ngleo agus ar an sárú bhíodh idir na daoine, agus bhíodh sin ann agus na sluaite móra bhí ann agus bailithe thar ar an lá. Tá agus bhí go leor scéilíní agus go leor scéilíní beaga deasa agus an-chuid de dheas-scéalta móra gaisce bhí ag an sean-ghliomadóir ar na hócaidí móra sin ar fad.

Ní shílím go bhfaca mé riamh aon rásaí ná geallta báid mhóra roimhe sin le mo chuimhne go dtí tús na ndaichheadaí agus na gearáin curtha go maith agamsa an

uair úd. Shíl mé nach mbeinn thiar go deo mar d'airigh mé an t-achar chomh fada sin ar shean-rothar meirgeach a bhí i ndroch-chaoi.

Bhí an oiread cloiste agam ó dhaoine ar na geallta breátha agus ar na rástaí móra a bhíodh thiar i gcuin Chill Chiaráin Lá'l Muire Mhór sa bhFómhar, an 15ú lá Lúnasa. D'iarr muid deoch uisce ar chailín óg taobh amuigh den doras agus muid a' gabháil thar bráid agus d'iarr sí isteach muid agus chuaigh agus ba é sin an teach fial, flaithiúil, cóir. Ní uisce bhí le fáil istigh ach tae breá agus dalladh le nithe agus deoch bhreá de bhainne na heasóige a bhainfeadh an duairceas agus an tochas den chliabhach ba muingí dá bhfaca tú riamh. Bhí na geallta ar phoinntí bheith tosaithe anois agus ar bóthar ón mbaile beag go dtí an cheibh dubh-daite, ní le teara, ach breacaithe, brataithe, brúite le daoine. Ní raibh cláí, aill, caracán ná cnocán ón Aird thiar ná taobh thiar de Aill na Brún thoir nach ansiúd a bhí a dtarraingt. Ní bheadh áit ar chnocán ag siogán nach raibh

brúite, dingithe, pacáilte le fir, mná agus gasúir 's páistí. Sealta patrúnacha pingineachaí a bhí ar na mná agus na fir deaghléasta, an chuid ba mhó acu faoi na mbristí agus bheistí ceann asna agus faoi na gcuid báiníní bána geala, glégeala, bréatha anuas de chraiceann na gcaorach agus chuile shórt déanta sa mbaile leis. Báiníní dhubha tá anois orthu.

Cuan leathan álainn Chill Chiaráin ina bhrat-scair breac-bhallach, daite, le chuile chinéal bád, ón húicéir, an ghleoiteog, an púcán, an leath bhád, an coibhád, an nobby agus báid eile nach bhfuil a n'ainm agam.

Tar éis na ngeallta agus ceiliúradh an lae ar fad, an sult, an spraoi, an ceol, an spóirt, agus na hamhráin gur thóg an bádóir leis go dtí an bád muid. Gur chroch sé suas ar ais arís a chuid seolta móra bocóideacha, bacóideacha, bán dearga 's taobh istigh de leath uair a' chloig gur stríoc sí le balla i Leitir Calaidh na mBád i gcúirt an tSrutháin Bhuí mar bhí sí ag Colm a' Bhailís lá dhá shaol.

Tá riar mór geallta 's rásaí

feicthe a'm le fada, 's mór-mhór ó aimsir an Tóstail atá an dul chun cinn ar fad, is tús áite i mbliana ag an Spidéal le cúrsaí reachtála agus riartha agus gur ag neartú atá siad, nár laga Dia iad 's go néirí leo.

Anois mar fhocal scoir ní fhéadfainnse gan mo bhuíochas a ghlacadh leis an gcoiste bheo, bhríomhar, láidir, mhisniúil, fhíriúil, a bhfuil réasún, éirim agus substaint le féile mhór mar í seo, a bhfuil obair na gcapall inti a chur i gcrích gan marach.

'S anois ar deireadh thiar focal molta don rúnai Maidhc P. a d'iarr é seo orm ó thús 's a raibh a fhios agam go maith nár mé fhéin b'ábalta don ócáid. Ach ó mo chroí amach agus ó mo choinsias ní fhéadfainn diúltú, is tá áthas croí, aoibheal agus gliondar orm gur éirigh liom é dhéanamh más go ciotach fhéin é. Agus a éisteoirí d'éist chomh ciúin, chomh measúil sin ó thús agus leis sin tá Féile geallta bád agus curachaí agus naomhógaí oscailte ag an Spidéal i mbliana '94.

An 'Royal Mail-Car'

Is iomaí duine a fuair marcaíocht ar charr a'phosta, nó ar an 'Mail', sna tríochadaí nó sna ceathrachadaí.

B'fhéidir nach raibh an bus ag dul an bealach, nó, má bhí fhéin, nach raibh an t-am feiliúnach, agus ar ndó, ní mór-án carr a bhí ar na bóithre ag an am.

Ach, ar an gcéad lá de Mhárta, 1888, fógraíodh go mbeadh carr pósta nó mar tugadh air ag an am - 'The Galway-Spiddal-Carraroe Royal Mail Car', le h-aghaidh post, paisinéaraí agus parcels a thabhairt gach lá, ó Ghaillimh ag tosaí breá luath ar maidin, agus ag tarraingt isteach sa Spidéal ag fiche nóiméad tar éis a h-ocht. Trí h-uair a' chloig ina dhiaidh sin, ag fiche nóiméad tar éis a h-aon déag, sea bhí sé in ainms a bheith ar an gCeathrú Rua, agus is cinnte gur tuirseach traochta a bhí aon duine a rinne an turas sin. Trí h-uair a chloig taistil as an Spidéal, agus is maith craite a bhí na paisinéaraí, nuair a bhí ceann scribe bainte amach acu.

B'iad Muintir Uí Chonchúir, as William St. West i nGaillimh, a bhí ag cur na seirbhíse taistil seo ar fáil, agus ba é Cornelius O'Connor, é féin, a bhí i gceannas air. Ba ag an áit faoi leith seo freisin is ea a chuir tú tús leis an turas, agus nuair a cuireadh tús leis an t-seirbhís seo in 1888, bhíodar ag baint amach trí scilleacha ó Ghaillimh go'n Cheathrú Rua, scilling agus pingin ó Ghaillimh go'n Spidéal, agus scilling agus sé phingin ó'n Spidéal go'n Cheathrú Rua.

Bhí an 'Mail-Car', ag fágáil na Ceathrún Ruaidh, gach tráthnóna ag a ceathair a'chlog. Bhí sé sa Spidéal ag a sé, agus i nGaillimh, ag a h-ocht.

Turas cheithre uaire a' chloig, agus chomh maith leis sin, bhí sé i bhfad níos saoire dhul go Gaillimh ná teacht as. Leath-choróin a bhí sé, dhul isteach, meastú ar ó'n am sin, a tháinig an leagan cainte - "Tá sé éasca 'dhul go Gaillimh, ach tá sé deacair tíocht as?"

Is deacair a rá ar mar gheall ar go raibh an 'Royal Mail Car' ag déanamh go maith, nó go dona, ach tar éis chuig bhliana laghdaíodh an costas taistil, agus bhí deis dhul ó'n gCeathrú Rua go Gaillimh ar dhá scilling, agus scilling ó'n gCeathrú Rua go'n Spidéal agus scilling eile as sin go Gaillimh.

B'fhéidir go ndéarfá leat fhéin, nach fiú mórán dhá scilling, nó deich bpighne, in

airgead na linne seo, ach ar an dá scilling sin, bhí tú in ann an páipéar nuacht a cheannacht gach lá ar feadh seachtaine. Chosnódh na páipéir ós cionn sé phunt anois, ar feadh na seachtaine, mar sin ní chuile lá a bheadh tú ag dul ar an 'Mail'.

Dónal Ó Colchúin

Is minic a shíúil daoine ó cheantar na Ceathrún Rua go Gaillimh chuig an margadh maidin Dé Sathairn, agus im agus uibheacha ar iompar acu, nó ag iarraidh rudaí faoi leith, nach raibh le fáil sa gceantar, - leitheidí, góil i gcóir an phoitín, agus ar ndó shíúileadh na spailpíní isteach go Gaillimh ag deireadh an t-Samhraidh.

Bhí buntáiste beag acusan, mar d'fhágadh gleoiteog trasna Chuan Chasla iad, agus níor airigh siad an scór míle isteach.

Maidir leis an Royal Mail, ní mór cuimhniú gur thug sé an posta leis gach maidin, aon phaisinéara agus na beartáin agus cé go mbíodh droch-bhail ar na bóithre, mar sin fhéin nuair a bhí géarghá leis, ba mhaith ann é.

Ar ndó, ba caiple a bhí i gceist agus bhí foireann de sé nó h-ocht gcinn de chaiple faoi réir, leis an turas a dhéanamh. Tugadh an-aire go deo do na caiple céanna, agus tugadh togha na beatha dhóibh mar is orthu san dáiríre, a bhí an scéim ag brath. Nuair a bhí an turas déanta do'n Cheathrú Rua, bhí malairt capaill ansin, agus scíth ag an gcapall a tháinig as an Spidéal, go dtí an lá dár gcionn. Ar fhaitíos na bhfáitíos, bhí capall le cois sa Spidéal agus cupla ceann i nGaillimh, agus ní raibh lá, nár tháinig an 'Mail'.

Nuair a cuireadh tús leis an 'Galway-Spiddal-Carraroe Royal Mail-Car' céad agus a sé bliain ó shin, ní h-é an oiread sin daoine a bhíodh ag taisteal, agus is cinnte nach é an oiread sin litreacha a bhíodh le tabhairt ó áit go h-áit.

Nuair a bhíodh daoine ag tíocht gan choinne, nó daoine ag tíocht de'n chéad uair, ní raibh aon bhealach eile le dhul siar as Gaillimh, ach amháin turas farraige, agus níor mhór aithne bheith agat ar na bádóirí le n-aghaidh sin. Bhí an traen go'n Clochán i 1895, ach is mó a d'fheil sé sin do Thuaisceart Chonamara, agus é ag stopadh ag an Teach Dóite agus Sraith Salach.

Is cinnte, gur airgead is mó a bhí sna

litreacha, a tháinig an bealach seo, os cionn céad bliain ó shin agus nach rompu a bhí an fáilte. Bhí duine nó beirt as chuile theach bailithe go Meiriceá, agus bhí an dream sa mbaile ag fanacht le deis 'fháil dhul anonn chomh luath in Éirinn is thioctadh na dollars. Agus ní raibh aon mhoill, mar ní túisce ag obair an dream thall ná bhí na litreacha ag tíocht go tréan. Aimsir na Nollag, bhí na beartáin mhóra ag tíocht - éadach de chuile chineál agus cár fhága tú bréagáin do na gasúir. Nach iomaí babóg mhór a tháinig as Meiriceá - na súile ag oscailt 's ag dúnadh - ach an t-srón briste uirthi, sar a dtáinig sí an bealach seo.

Ach, mar gheall ar an slám mór beartáin faoi Nollaig, bhí sé fíor-dheacair iad a thabhairt slán, ach mar sin fhéin, b'iontach go deo an t-seirbhís a thug an 'Galway-Spiddal-Carraroe Royal Mail Car'.

Dr Micheál Ó Cathasaigh

- CÁRNA -

Ionad Sláinte Charna

10am - 1pm

Máirt - hAoine

Ionad Sláinte Chill Chiaráin

Dé Luain: 10am - 1pm

Déardaoin: 3pm - 6pm

Ionad Sláinte an Chaisil:

Dé Céadaoin: 3.30 - 4.30pm

Glacfar le daoine le coinne ón 3 - 6pm i gCarna ar an Luan, an Mháirt, an Chéadaoin agus ar an Aoine

Teil: Ionad Sláinte Charna/Baile:

095-32281/32243/32304/32305

Ciull Chiaráin: 095-33429

Caisil: 095-31161

Standún Teo.

An Spidéal, Co. na Gaillimhe
Fón: 091-83102/8

Togha agus Rogha na Tíre
Déan do chuid Siopadóireacht
tré Ghaeilge sa Ghaeltacht

Go n-éirí go geal leis an bPléaraca

AN GÚM

Brainse Foilseachán na Roinne Oideachais

Téacsleabhair Nua

Téacs & Trialacha 5
- Matamaitic na hArdteiste
£7.90

Salut! 3
- Eagrán Nua & Leabhar Saothair
£9.75 & £3.75

An Ghrafaic Theicniúil
Le foilsíú mí Mheán Fómhair

Foilsíonn An Gúm saothair den scoth i réimsí na dtéacsleabhar, na bhfodóirí téarmaíochta, na leabhar/póstaer do pháistí chomh maith le hiriseán ocht leathanach eolaíochta An tEolaí. Is féidir foilseachán ar bith dá chuid a cheannach díreach ón:

Oifig Dhíolta Foilseachán Rialtais, Sráid Theach Laighean,
Baile Átha Cliath 2.

nó is féidir iad a ordú tríd an bpost ó
Rannóg na bhFoilseachán, Oifig an tSoláthair,
4-5 Bóthar Fhearchair, Baile Átha Cliath 2.

Bíonn An tEolaí le fáil saor in aisce ón nGúm féin

An Gúm, 44 Sráid Uí Chonaill Uacht.,
Baile Átha Cliath 1.